

Een adequate inzet van middelen

Ook in tijden van artificiële intelligentie blijven getalenteerde en gepassioneerde medewerkers de belangrijkste troef voor kennisinstellingen. Passend dus dat het vorige nummer van *Thema* ging over personeelsbeleid. Niettemin is een krachtadig personeelsbeleid niet mogelijk zonder afdoende financiële middelen. Evident dus dat een adequaat bekostigingssysteem cruciaal is.

Om niet te ver in de tijd terug te gaan: in 2019 schreef de commissie-Van Rijn¹ dat het toenmalige bekostigingssysteem zijn langste tijd had gehad. En jawel, enkele jaren later kun je dit nog altijd zo stellen. De bekostiging of financiering van hogeronderwijsinstellingen blijft een actueel onderwerp. De complexiteit ervan blijkt uit de uiteenlopende reacties op het voormelde rapport; ze gingen van ‘zeer interessant’ tot ‘slecht’ en ‘waanzinnig’. Zeker wanneer er geen extra middelen zijn, geeft elke verandering aanleiding tot moeilijk verteerbare herschikkingen tussen instellingen. Laat dit evenwel geen reden zijn om er niet over te reflecteren in dit *Thema*-nummer.

Zowel in Vlaanderen als in Nederland vormen de overheidsmiddelen de belangrijkste bron van inkomsten voor de hogescholen en universiteiten. Het is dan ook niet verrassend dat in diverse memoranda in aanloop naar de verkiezingen – die voor Nederland achter de rug liggen en in Vlaanderen in juni aan de orde zijn – financieringsdesiderata naar voren werden en worden geschoven. Simpelweg meer geld vragen is daarbij een piste, maar interessanter lijkt het om in te gaan op suggesties voor diepgaander wijzigingen op stelselniveau.

Ik verwees reeds naar de commissie-Van Rijn, maar sinds haar rapport hebben ook anderen zich gebogen over toekomstverkenningen, over tekortkomingen in bestaande financieringssystemen en suggesties voor verandering. Met de werkgroep-Sterken² pleiten de Nederlandse universiteiten bijvoorbeeld voor minder concurrentie en meer samenwerking, met aansluitend de vraag naar zogenoemde capaciteitsbekostiging. Publiek bekostigde studieplaatsen of diploma's worden hierbij gecoördineerd en afgestemd. Minister Dijkgraaf van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft hierop reeds genuanceerd gereageerd in een recente Kamerbrief.

Capaciteitsbekostiging is één optie. Maar in aanloop naar de verkiezingen zijn diverse denkpistes gelanceerd in positionpapers, memoranda en verkiezingsmanifesten. Het gaat daarbij onder meer over de positie van universiteiten ten opzichte van hogescholen, de transparantie van financieringsmodellen, verschuivingen in het bekostigingsniveau van de diverse studiegebieden, studieduurverkortung in het hbo (hoger beroepsonderwijs), rationalisatie van het studieaanbod, meer samenwerking tussen instellingen, open in plaats van gesloten enveloppes en internationalisering. Voor Nederland in het bijzonder is er ook de door minister Dijkgraaf bestelde toekomstverkenning⁴. Voor Vlaanderen zien we dan weer uit naar de uitkomst van de door het departement Onderwijs en Vorming bestelde studie over wat de efficiëntste financiering voor het hoger onderwijs zou kunnen zijn. Daarbij wordt gevraagd naar alternatieve criteria die zouden kunnen bijdragen aan een effectievere inzet van de middelen. Dit ten voordele van een maximale onderwijskwaliteit, waarbij gelijke kansen voor toegang tot het hoger onderwijs bovendien gewaarborgd blijven. Verschillende experts reflecteren over een en ander in het voorliggende *Thema*-nummer.

Naast de eerste geldstroom zijn natuurlijk ook diverse andere inkomstenbronnen cruciaal voor universiteiten en hogescholen. Klassiek daarbij zijn inkomsten uit onderzoek en wetenschappelijke en maatschappelijke dienstverlening. Dit is zeker zo voor de universiteiten en in toenemende mate ook voor de hogescholen. Het recente verkiezingsmanifest van de Vereniging Hogescholen pleit zowaar

De reacties op het

rapport gingen van

‘zeer interessant’ tot

‘slecht’ en ‘waanzinnig’

De inrichting van de bekostiging is onderwerp van een actuele en blijvende discussie

voor 200 miljoen euro extra per jaar voor praktijkgericht onderzoek in het hbo. Aansluitend leeft daarbij meer en meer de bekommernis om de tijd die onderzoekers verspillen aan niet-behaalde onderzoeks aanvragen en wordt er nagedacht over een efficiëntere interne verdeling van de onderzoeksmiddelen. Een systeem waarbij elke onderzoeker a priori op zijn minst een deel van de fondsen krijgt toegewezen zonder daarvoor een projectaanvraag te hoeven indienen heeft recent bij sommige instellingen dan ook meer aandacht gekregen. We lezen er meer over in dit *Th@ma*-nummer.

De interne verdeling van onderzoeksmiddelen is een punt van zorg, maar daarnaast is de interne allocatie van de middelen uit de eerste geldstroom natuurlijk al langer een issue. Niet altijd, maar dikwijls is deze formulegebaseerd. Zoals het voor de overheid lastig is om op een objectieve basis de kosten per studiegebied in rekening te brengen, zo is het ook voor de individuele instellingen niet eenvoudig om een optimale interne allocatie te bewerkstelligen die aansluit bij het eigen instellingsprofiel. Ook dit komt aan bod in dit nummer.

De inrichting van de bekostiging is onderwerp van een actuele en blijvende discussie in de hogeronderwijssector. In de eerder vermelde Kamerbrief wijst ook minister Dijkgraaf daarop, maar hij concludeert dat het voor Nederland gebruikte model voor de verdeling van middelen over hogeronderwijsinstellingen historisch is gegroeid en dat het eigenlijk een gebalanceerd systeem is. Hij stelt evenwel ook

dat de signalen uit de sector en de maatschappij desalniettemin aanleiding zouden kunnen geven om veranderingen door te voeren. Een eenduidig antwoord op de vraag hoe een aangepaste bekostiging of financiering er zou moeten uitzien, is daarmee nog niet gegeven. Ook van de bijdragen in dit *Th@ma*-nummer kunnen we dit niet verwachten; wel dat ze inspirerend zijn voor de diverse betrokkenen in het debat, dat we hoe dan ook zullen voeren.

Tot slot: veel leesgenot toegewenst en heel veel dank aan allen die vanuit verschillende expertises en achtergronden aan dit nummer hebben bijgedragen.

Bert Hoogewijs

is hoofdredacteur van *Th&ma*

Noten

- 1 Adviescommissie Bekostiging Hoger Onderwijs en Onderzoek (2019). *Wissels om. Naar een transparante en evenwichtige bekostiging, en meer samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek.*
- 2 Sterken, E. et al. (2023). *Kiezen voor Kwaliteit in 2040.*
- 3 OCW (2023). Kamerbrief over bekostiging en bekostigingsvarianten hoger onderwijs, 19 december 2023.
- 4 Elmers, T. (red.) (2023). *Vandaag is het 2040. Toekomstverkenning voor middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en wetenschap.*